Шабат-Савка, Світлана. «Повтор як емоційно-експресивний маркер поетичного ідіолекту Богдана Мельничука». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 16, 2022, с. 122–34.
Shabat-Savka, Svitlana. "Repetition as an Emotional-expressive Marker of Bohdan Melnychuk's Poetic Idiolect". *Linguostylistic Studies*, iss. 16, 2022, pp. 122–34.

УДК 811.161.2'367'42:821.161.2-1Мел.09
https://doi.org/10.29038/2413-0923-2022-16-122-134

ПОВТОР ЯК ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНИЙ МАРКЕР ПОЕТИЧНОГО ІДІОЛЕКТУ БОГДАНА МЕЛЬНИЧУКА

Світлана Шабат-Савка
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна

У науковій розвідці проаналізовано повтор як синтаксичну експресему, що слугує ідіолектним маркером мовостилю Богдана Мельничука; з опертям на збірку поезій «На ріках олешківських» визначено експресивно-виражальний потенціал повтору, його частиномовну належність та інтенційність; схарактеризовано фігурально-риторичні конструкції, побудовані на основі повторюваних компонентів (анафору, епіфору, анепіфору, рефрен, полісиндентон); окреслено комунікативно-інтенційний діапазон афористичних висловлень, що засвідчують багатогранність поетичного ідіолекту Богдана Мельничука.

Ключові слова: поетичний текст, синтаксична експресема, комунікативна інтенція, експресивність.

REPETITION AS AN EMOTIONAL-EXPRESSIVE MARKER OF BOHDAN MELNYCHUK'S POETIC IDIOLECT

Svitlana Shabat-Savka
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

This paper analyzes repetition as a syntactic expression and idiolectic marker of the language style of Bohdan Melnychuk – a Ukrainian writer, publicist, doctor of philological science, and professor at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. The unique linguistic world created by Bohdan Melnychuk is enriched by various linguistic forms, figurative and rhetorical constructions, stylistic means of melodiousness and aesthetics. However, the repetition is predetermined by the aesthetic intentions to create extremely high emotionality within the text, strengthen the expressiveness of the author's discourse, and convey personal experiences and feelings. The relevance of the study is viewed in the need to analyze repetition as a marker of the author's intention in the poetic text. It is a special stylistic device used by the writer to express a thought, to verbalize his communicative plan.

The analysis of the collection of poems «On the Oleshkiv Rivers» has revealed the expressive potential of repetition, its partial linguistic affiliation and intentionality. The author substantiates the argument that by using different types (lexical, sound, syntactic) of reiterations, the writer deepens the meaning of the statement, actualizes the opinion, depicts various facets, circumstances and situations of human life, and reflects the struggle between

© Шабат-Савка С., Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022.
Це стаття відкритого доступу на умовах CC BY-NC 4.0

good and evil, light and darkness; he conveys the touching moments of his life, shares memories, which dynamize and rhythmize poetic communication.

Using the rich illustrative material the author characterizes figurative-rhetorical constructions based on repetition components (anaphora, epiphora, refrain, polysyndeton), which create expressiveness and melodic features of the poetic text, accentuate the addressee's attention, verbalize aesthetic intentions. Moreover, they demonstrate the poet's intention to emphasize a particular opinion, focus attention on it, intrigue, avoid monotony in the expression of the communicative plan, and reflect the individual-author perception of the world. The study outlines the communicative-intentional range of aphoristic statements that convey the axiological mindset of the poet, his metaphorical and figurative vision of the world, perception of certain events, facts, and images and generally testify to the versatility of Bohdan Melnychuk's poetic idiolect.

Key words: poetic text, syntactic expression, communicative intention, expressiveness.

Вступ. Лінгвосинергетична парадигма XXI ст. детермінує появу наукових студій, спрямованих на комплексне вивчення особливостей функціювання мовних одиниць у безпосередній проєкції на автора, творця того чи того тексту, з опертям на ідіолектні параметри його мовотворчості, на дискурсивно-жанрові регістри спілкування та пресупозитивні чинники текстової комунікації. З огляду на означені тенденції лінгвістичного сьогочасся особливу зацікавленість викликає письменницький мовостиль, що слугує адекватним континуумом утілення авторського світосприйняття та інтенцій, лінгвоментальності та креативності. Звернення до художньої творчості Богдана Мельничука, українського письменника, публіциста, доктора філологічних наук, професора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, відомого на Буковині громадського діяча, цілком закономірне, адже Богдан Мельничук належить до митців, до тих елітарних творчих особистостей, які утверджують красу й силу рідної мови, високу любов до України у своїй художній та професійній діяльності.

Суспільно вагомий, науково обґрунтований, художньо довершений набуток професора Богдана Мельничука багатий і розмаїтий. Утім, якщо говорити про мовну експресивність, про образність та естетичність, про успішну вербалізацію авторських інтенцій у тексті, упадає в око його поетичний дискурс, зокрема збірка поезій «На ріках олешківських». М. Ільницький у своєму передньому слові слушно зауважив: «Уже від самої назви нової поетичної збірки Богдана Мельничука «На ріках олешківських» віє широким епічним подихом, чимсь майже біблійним – за аналогією до рік вавілонських. Цю книгу можна вважати і підсумком теперішнього творчого доробку автора, який, до слова, є і відомим літературознавцем, і пунктирним прорізом у нові виміри слова – на проблемно-тематичному, образному, ритмо-мелодійному рівнях» (5).

Збірка поезій Богдана Мельничука «На ріках олешківських» багатопланова. К. Герман «ставить її автора в ряд найкращих українських поетів, чия творчість служить ефективною зброєю. В боротьбі за оборону інтересів українського народу та України як держави. Вона має виразне національно-патріотичне спрямування, яке продиктоване гострими

сьогочасними суспільними змаганнями, політичною боротьбою різних сил: патріотичних українських, з одного боку, та відверто проімперських, великодержавних, проросійських, – з іншого» (75).

На нашу думку, збірка «На ріках олешківських» Б. Мельничука належить до афористичного текстотипу, до тих художніх текстів, що виформовують духовну скарбницю людської культури й утверджують одвічні моральні чесноти, глибоку чуттєвість та патріотизм людини як представника української нації. Сьогочасся збірки впотужнює і звернення митця до тих проблем, які в соціокультурному просторі завжди були нетривіальними, затребуваними, такими, що спонукають до роздумів, до усвідомлення свого «Я». Водночас поетична збірка «На ріках олешківських» репрезентує неповторний мовосвіт Богдана Мельничука, засвідчує багатство мовних форм, фігурально-риторичних конструкцій, стилістичних засобів милозвучності та естетичності, що створюють письменницький ідіолект – «сукупність мовно-виразових засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших» (Єрмоленко 304).

Мета дослідження – проаналізувати повтор як синтаксичну експресему в поетичному ідіолекті Богдана Мельничука; з опертям на збірку поезій «На ріках олешківських» визначити експресивно-виражальний потенціал повтору, його частиномовну належність та інтенційність; схарактеризувати низку фігурально-риторичні конструкцій, побудованих на основі повторюваних компонентів, що створюють текстову експресивність, окреслити комунікативно-інтенційний діапазон афористичних висловлень, які увиразнюють синтаксичний почерк письменника і засвідчують багатогранність його мовостилю.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом статті слугує поетична збірка Богдана Мельничука «На ріках олешківських» (2007). Для досягнення мети наукової розвідки використано такі методи: *описовий* із прийомами наскрізного виписування та систематизації для відбору і класифікації фактичного матеріалу; *структурний* – для визначення частиномовної належності повтору та експлікації його функційного потенціалу в поетичному тексті; методику *трансформаційного аналізу* застосовано для виокремлення низки стилістичних фігур, побудованих на основі повторювальних компонентів, що створюють експресивність та поетичну мелодійність тексту; *контекстуально-інтерпретаційний* – для увиразнення загальноприйнятих та фігурально-риторичних синтаксичних конструкцій, які слугують засобами вербалізацій інтенцій естетичності та виформовують поетичний почерк Б. Мельничука; *інтент-аналіз* – для експлікації комунікативних інтенцій автора, глобальної настанови текстової комунікації; *дискурс-аналіз* – для з'ясування екстралінгвістичних чинників поетичного дискурсу Богдана Мельничука.

Результати дослідження та дискусія. У поетичному тексті, що становить змістову та формальну завершеність, повністю детерміновану й

координовану автором, експлікується низка оказіональних, стилістично довершених різнорівневих мовних одиниць, які утворюють індивідуально-авторську картину світу й увиразнюють синтаксичний почерк письменника. Вивчення, власне, письменницького мовостилю передбачає аналіз не тільки узуальних (загальноприйнятих) засобів, а передусім тих, що відображають світогляд і лінгвокреативність митця, виформовують його ідіолект – неповторний мовний світ автора художнього тексту. Погоджуємося з думкою С. Єрмоленко, яка зауважує, що вислів «письменник вибирає мовні засоби» досить умовний, оскільки майстер слова не вибирає, а мислить саме такими, а не іншими мовними структурами, викликаючи в уяві індивідуальні художні образи (305).

З-поміж різнорівневих мовних одиниць в аспекті формування ідіолекту вирізняються зокрема синтаксичні експресеми (фігурально-риторичні засоби), що мають естетичні, емоційно-оцінні та експресивні потенції, ефективно впливають на свідомість адресата мовлення, його духовне сприйняття, почуття, на відміну від загальноприйнятих синтаксичних конструкцій. Використання таких конструкцій у поетичному тексті пов'язуємо з реалізацією інтенцій естетичності – прагненням автора виокремити, виділити ту чи ту думку, зосередити на ній увагу, заінтригувати, уникнути одноманітності у вираженні комунікативного задуму, актуалізувати індивідуально-авторське сприйняття світу. До таких синтаксичних експресем належить і повтор як ідіолектний маркер письменницького мовостилю.

Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою аналізу повтору як маркера авторської інтенції в поетичному тексті, як особливого стилістичного прийому, що його використовує автор для увиразнення тієї чи тієї думки, для вербалізації свого комунікативного задуму. Вивчення повтору в аспекті письменницької ідіостилістики Б. Мельничука розкриває потужні можливості цієї стилістичної фігури в поезії. Безперечно, у поетичному дискурсі Богдана Мельничука експлікуються різні синтаксичні конструкції та стилістичні фігури, що вербалізують авторський задум, реалізують інтенції естетичності, проте вирізняє його поетичну мову й виявляє авторське світобачення **повтор** – один з естетичних прийомів, що його використовує автор для того, аби створити надзвичайно високу емоційність тексту, посилити експресивність авторського дискурсу, передати особистісні переживання та почуття.

У практиці лінгвостилістичних студій повтор витлумачують як стилістичну фігуру, що реалізує функційний та експресивний потенціал у різних жанрово-стильових текстах і «полягає у дво- або кількаразовому використанні в межах контексту в певній послідовності тотожних чи подібних (як у формальному, так і в семантичному аспектах) звуків, слів або їх частин, синтаксичних конструкцій, ужитих компактно або дистантно, для досягнення відповідного виражального чи виражально-зображального ефекту» (Тараненко 496); розглядають у ракурсі

потенційних можливостей повтору створювати змістову та структурну зв'язність тексту; в аспекті інформаційної надлишковості; досліджують як маркер реалізації авторської модальності та прагматичної настанови тексту; як синтаксичну експресему, ідіостилістичний засіб художніх і публіцистичних текстів, епістолярію тощо (І. Безпечний, Н. Бойко, А. Мойсієнко, Л. Мужеловська, В. Олексенко, Л. Пентелюк, Л. Пишна, М. Плющ, Р. Ріжко, І. Синиця, В. Фінів та ін.). Дослідники виокремлюють різні види повтору, ураховуючи місце повторюваних компонентів (анафору, епіфору, анепіфору, симплоку та ін.), їхню частиномовну (дієслівні, іменні, прислівникові повтори) та різнорівневу належність (звуковий, лексичний, синтаксичний повтор), визначаючи низку функцій. Зокрема, В. Олексенко визначає такі функції: 1) структурно-організаційну функцію зв'язку елементів висловлювання; 2) функцію ритмічної організації висловлення; 3) увиразнення колориту мовлення; посилення емоційного звучання висловлювання. Однак, як зауважує І. Безпечний, «найзагальніша функція повтору – це художнє увиразнення мови, посилення її експресивно-зображальних властивостей» (90).

Нам імпонує думка І. Чередниченка, який звертає увагу передусім на синтаксичну природу повтору, зауважуючи, що повтор – «один із естетичних засобів, що підсилює художньо-зображальні особливості синтаксем і разом з тим служить засобом контекстуальної організації висловлення» (381). Як бачимо, повтор витлумачено як засіб творення естетики повідомлюваного, як засіб підсилення функційної ваги синтаксичних конструкцій та їхньої ролі в організації висловлення. Цілком очевидно, що, повторюючись, кожна мовна одиниця експресивізується. Її вміле використання митцем породжує емоційність та розвиває оцінне ставлення до повідомлюваного, стилізує текст, здійснює естетичний вплив на читача, активізує його увагу. Утім, такі повтори – це свідомий мовностилістичний ресурс автора. Відхилення від синтаксичної норми (використання надлишкових мовних засобів замість однократного повторення слова, словосполучення чи речення) сприяє експресивності поетичного мовлення.

У поетичному тексті Богдана Мельничука повтор – своєрідний маркер емоційності та небуденності його віршів, засіб вербалізації комунікативних інтенцій та аксіологічних настанов. Використовуючи різні види повторів (лексичні, звукові, синтаксичні), автор поглиблює зміст висловленого, актуалізує думку, змальовує різноманітні грані, обставини й ситуації людського життя, відображає боротьбу добра й зла, світла й темряви, передає зворушливі моменти свого життя, ділиться спогадами, динамізує та ритмізує поетичну комунікацію.

Повтори в поезії Б. Мельничука формують егоцентричність, яку виявляє редуплікація особового займенника ***Я*** на початку речень чи строф. Напр.: ***Я*** *не скімлю.* ***Я*** *вдячний долі За вирви й вигини круті, За необпалені тополі, Що повставали при путі* (Мельничук 36); ***Я*** *родом з*

міста, що його нема. ***Я*** *родом з міста, де мій пращур мешкав. (…)* ***Я*** *родом з цього прутського села.* ***Я*** *родом з міста, що його немає…* (Мельничук 9). Актуалізація ***я*** у поетичних контекстах створює їхню автобіографічність, конотує душевні переживання поета, його схвильованість та глибоку любов до рідного краю. Адресат поетичного дискурсу непомітно вживається у світ тих вражень, деталей та подій, що їх подає автор (адресант художнього тексту) за допомогою повторів.

Повтор займенника ***я*** на початку кожної строфи у вірші «Чотири поклони на Тарасовій горі» поглиблює зміст висловленого, передає плинність подій, тяглість поколінь, слугує засобом вираження цілеспрямованої експресії ліричного героя – основного суб'єкта текстової комунікації, пор.: ***Я*** *приніс Вам, Тарасе, поклони (…).* ***Я*** *за діда вклоняюсь Вам нині (…).* ***Я*** *вклоняюся нині за тата (…).* ***Я*** *від мами вклоняюсь (…).* ***Я*** *від себе вклоняюсь Вам, Витязю* (Мельничук 137). Редуплікація того самого слова в межах одного висловлення створює емоційний вплив на співрозмовника, актуалізує авторську інтенцію.

Частиномовна належність повторювальних компонентів експлікує широкий інтенційний діапазон поетичного тексту. Так, повтор дієслів відтворює тривалий процес, довгочасність дії: ***Заживають*** *рани,* ***заживають****…* ***Заживають*** *рани дотепер* (Мельничук 44); ***Летять*** *журавлики – шнурки незлічені,* ***летять*** *журавлики, з журбою звінчані.* ***Летять*** *над кручами,* ***летять*** *над долами,* ***Летять*** *над втіхами,* ***летять*** *над болями* (Мельничук 80). Яскраву динамічність поетичного мовлення Б. Мельничука створюють повтори іменників у вірші «На міській вулиці», що підпорядковане художньому увиразненню мови, пор.: ***Машини, машини, машини*** *усякі – «тойоти», «меркурії» і «понтіяки». І «шервуди», й «ніси», «сузукі», і «доджі», «рено» і «фіати» (…) І все це несеться – неначе хто впік – ревучий, смердючий, шалений потік!* ***Машини, машини, машини*** *– о'кей! Машин достобіса. Ще більш, як людей…* (Мельничук 103–104).

Особливий суб'єктоцентризм поетичного тексту репрезентують повтори займенників, які формують синтаксичну анафору складного речення, пор.: ***Він, що*** *на карті не позначений,* ***Він, що*** *рятує від оман, – Мій найріднішій, в серці свячений Олешківський меридіан* (Мельничук 27); ***Ми ті, що*** *йшли,* ***Ми ті, що*** *не дійшли* (Мельничук 39). Такі повтори начебто уточнюють певну інформацію, окреслюють проблему сенсу життя на землі, ритмізують поетичне мовлення.

Додаткову естетичну на логічно-змістову актуалізацію виражають прислівники, пор.: *Твої поцілунки – Як ліки.* ***Навіки. Навіки. Навіки*** (Мельничук 46); *І все далі від мене ти. І* ***все ближче, Все ближче, Ближче****…* (Мельничук 47). Часто саме прислівники слугують засобом смислотворення. Вони наснажують людину чудовими емоціями, возвеличують благородство людських почуттів і вчинків, породжують нові думки в адресата мовлення, маркують опорні слова-концепти, пор: *«****Додому****!» – Забудьмо про втому, Телень, моє серце, телень! «****Додому,***

додому, додому*!» – Найкраща з можливих пісень* (Мельничук 107); ***Добре****, як тепло є за снігами – Хай і навіть на краю землі.* ***Добре****, як солодке слово «мамо» Є кому сказати в цім теплі* (Мельничук 85).

Модальність волевиявлення підсилюють повтори часток, які в поезії Б. Мельничука слугують емоційно-експресивними центрами і реалізують семантику різкого заперечення, заклику, прохання. Напр.: ***Не*** *треба,* ***не*** *треба печалі…* ***Не*** *плач, моє серце,* ***не*** *плач* (Мельничук 149); ***Не повернись, не повернись*** *До отчого мойого дому, Голодний той, той сорок сорок сьомий, Коли я умирав колись****. Не повернись, Не повернись****…* (Мельничук 62).

Синтаксичні експресеми з часткою ***щоб*** реалізують метакомунікативні інтенції, зумовлені прагненням автора побажати адресатові мовлення миру, спокою, родинної злагоди, пор.: ***Щоби*** *світ будили не гармати, А пісні весняних журавлів.* ***Щоби*** *син був, Коло сина – мати І були* ***щоб*** *Люди на Землі!* (Мельничук 106); ***Щоб*** *жили ми в єдиній родині,* ***Щоб*** *надпрутська цвіла сторона На добро золотій Україні, Що, як мати, у всіх нас одна* (Мельничук 132).

Функціювання повтору в поезії детермінують емоційно-оцінні та змістові чинники. Автор тримає увагу читача за важливій деталі, події, думці, конденсуючи зміст тексту, емоційно підсилюючи той або той компонент висловлення. Емоційну наснагу конотують головні члени речення двоскладного та односкладного речення, напр.: ***Життя коротке****, наче тінь од вільхи, Коли шугнуло сонце у зеніт.* ***Життя коротке****, але не настільки, Щоб не лишити довший тіні слід* (Мельничук 53); ***Та пам'ятай****, що й ми угору йшли,* ***Та пам'ятай****: якби тут не лягли, То і тобі би не ступити вище…* (Мельничук 39).

Експресивно виражальний потенціал реалізують повтори окремих слів, сполучень слів, словосполучень у межах одного висловлення, напр.: ***У кого*** *– Арагва,* ***у кого*** *– Двіна,* ***У кого*** *– колиска ще інша,* ***Та в світі*** *єдина,* ***та в світі*** *одна,* ***Най****краща ріка,* ***най****миліша* (Мельничук 26). Виявляють високу чуттєвість автора грамеми найвищого ступеня прикметника, зреалізовані повтором префікса ***най-***.

Як засвідчує фактичний матеріал, повтор у поезії Б. Мельничука виконує функцію посилення інформації, інтенсифікації якості предмета, формує емоційно-експресивне осердя вірша, пор.: ***Мій*** *зимовію, місяцю* ***мій*** *лютий,* ***мій*** *найлютіший, найдобріший* ***мій****, Морозами гартовано підкутий, Готовий до всіляких веремій* (Мельничук 125); ***Сто п'ятдесят два*** *валуєвих.* ***Стоп'ятдесят два****! З продажного роду холуєвих, Що виплекала Москва* (Мельничук 116). Такі посилювальні повтори зосереджують увагу адресата мовлення, привертаючи увагу до повідомлюваного, викликаючи ті або ті асоціації, залучаючи до рецепції прагматичну компетенцію комунікантів – основних суб'єктів текстової комунікації.

Виразною в поетичному дискурсі Б. Мельничука виявляється діалогійність як текстова категорія. Повторюючи ті або ті звертання, створюючи апелятивні лінії з різними адресатами мовлення, автор

виражає свою високу любов до матері, до рідного краю, репрезентуючи емоційно найчутливіші відтінки авторських думок та інтенцій. Пор.: ***Мамо, мамо****, вас не кликано до війська* (Мельничук 81); ***Чернівці, Чернівці,*** *ви – як в морі плавці, У всесвітнім розбурханім морі. Пливете по світах, наче птах,* ***Чернівці,*** *А над вами – і сонце, і зорі* (Мельничук 196).

Інколи повтори (лексичні та звукові) інтимізують та діалогізують процес текстової комунікації, сприяють образотворенню, формують задушевно-ліричну тональність поезії Богдана Мельничука, напр.: – *Пане тюльпане, Вам банно? Довкола ж Вас, пане, Тюльпанно! – Тюльпанно довкола, Тюльпанно. Та нікому мовити: «Панно…»* (Мельничук 122). У такому разі погоджуємося з думкою В. Ващенка про те, що повтор як стилістичний прийом «вносить характерну особливість до структури художнього тексту й виразну відмінність проти строгого логічного. Читач уже інтуїтивно дістає задоволення з того художнього наповнення, милується ним, відчуває експресивний ефект від його функціонування» (247).

До риторичних фігур, побудованих на основі повтору, належить **анафора** (єдинопочаток). Ця риторична фігура утворена повторенням певних звуків, слів чи синтаксичних конструкцій на початку суміжних мовних одиниць. У мовотворчості Б. Мельничука превалює синтаксична анафора, адже яскраву виразність створюють саме повтори синтаксичних конструкцій (словосполучень, речень), напр.: ***За селом у полі*** *половіє жито, Підвела пшениця колос наливний.* ***За селом у полі*** *ковані копита Збили під собою пил доріг п'янкий* (Мельничук 15); ***На ріках олешківських*** *чорні плачі.* ***На ріках олешківських*** *квилять сичі* (Мельничук 12); ***Ти ще мене поносиш, Земле****, ще покружиш Довкола неземних моїх світил (…).* ***Ти ще мене поносиш, Земле*** (Мельничук 61). Виділені анафоричні повтори підпорядковані когезії поетичного тексту, реалізації глибинних логічних зв'язків між фактами, подіями, що їх виокремлює автор у такий особливий – експресивний спосіб.

У поетичному тексті Б. Мельничука інтенції естетичності вербалізує **епіфора** – риторична фігура, що виявляється в повторенні однакових слів (словосполучень) у кінці суміжних або близько розміщених рядків. Пор.: *Коли глумились зайди з наших гір, Поставити хотіли на коліна, Він перше слово кинув на папір, Щонайгостріше слово –* ***Україна****. (…) Підвівся він, бо мав за оберіг Найпомічніше слово –* ***Україна****. (…) Світилось дивно на його вустах Найкраще в світі слово –* ***Україна*** (Мельничук 150–151). Кінцеві повтори створюють поетичну мелодійність, актуалізують увагу адресата. Любов поета до України підсилюють і граматичні форми найвищого ступеня прикметників (повтори префікса ***най-, щонай-***).

Емоційність поетичного дискурсу репрезентує **анепіфора**. Цю стилістичну фігуру називають «кільце строфи», витлумачуючи як певну синтаксичну одиницю, що має однаковий початок і кінець. Такий стилістичний прийом, кільцевий повтор одного речення або всієї строфи, фіксуємо в низці віршів: «Зелені яблука крислаті» (*Зелені яблука крислаті І*

простір неба голубий. А на старій батьківській хаті Воркують білі голуби (Мельничук 16); «Що то, хлопці, буде, що то буде» (*Що то, хлопці, буде, що то буде – Сам не знаю, сам я не збагну: Серед ночі вірші мене будять, Виривають із обіймів сну* (Мельничук 45); «Молитва» (*Боже великий, продовж мені віку – Мені, маленькому чоловіку. (…) В громаду людську повести многолику – Боже великий, продовж мені віку* (Мельничук 199).

Варто зауважити, що в багатьох віршах трапляються зміни в строфі (автор додає якесь слово або речення, актуалізує багатозначність висловленого іншим розділовим знаком, зокрема – трьома крапками). Пор.: у вірші «Сивий Пруте, грізний водограю» у першій строфі *Сивий Пруте, грізний водограю, Зітканий з джерелець і дощу, Все на світі я тобі прощаю, Одного ніколи не прощу* (Мельничук 14) автор вносить за допомогою протиставного сполучника ***але*** семантику різкого протиставлення: …*Сивий Пруте, грізний водограю, Зітканий з джерелець і дощу, Все на світі я тобі прощаю, Але цього, брате, не прощу…* (Мельничук 14). Зазначимо і зміну розділових знаків, зокрема використання трьох крапок – маркера незавершеності у вірші «Поети умирають молодими…», пор.: *Поети умирають молодими – Чи в двадцять п'ять, Чи в дев'яносто літ (…) …Поети умирають молодими – Чи в двадцять п'ять, Чи в дев'яносто літ* (Мельничук 31). Використання анепіфори сприяє реалізації ідейно-тематичного та художньо-образного задуму автора, виявляє ключові компоненти змісту.

Мовну експресію в поезії Б. Мельничука створює **рефрен** як повторення групи слів, рядка або кількох віршових рядків у строфах. Цю стилістичну фігуру експлікуємо у віршах «Мене колихало не море, не став», «Гімн Федьковичевого університету», напр.: *Мене колихало не море, не став, На ріках олешківських я виростав* (Мельничук 11); *Славна будь, духовна твердине, Гордість і краса Буковини. Слався, наша альма-матер, рідний наш університет* (Мельничук 126). Дистантний синтаксичний повтор формує текст, слугує маркером когерентності. Очевидно, що анафора, й епіфора, і рефрен виокремлюють основну думку вірша, формують його лейтмотив.

Високу емоційність поетичного дискурсу Богдана Мельничука створює **полісиндетон** – риторична фігура, що полягає в нагромадженні сполучників або інших службових слів для логічного й емоційного виділення того чи того складника висловленого. Напр.: ***І*** *голубіло небо угорі,* ***І*** *зелено пахкотіла глиця,* ***І*** *плакали, як перше, матері Коли батькам сушили сухарі, Але були у них світліші лиця…* (Мельничук 24); ***І*** *ладен був би прихилити вись,* ***І*** *сад,* ***і*** *горб,* ***і*** *землю всю обняти* (Мельничук 37). Актуалізація сполучників, які, по суті, вказують на рівнозначність перелічуваного, пов'язана з прагнення автора посилити експресію кожного компонента переліку, ритмізувати висловлене, надати йому змістової значущості. Пор.: ***І*** *де не водила доріг крутизна,* ***І*** *як не мінялась прописка, Мені увижалась колиска одна – Цілющого Пруту колиска* (Мельничук 26).

Для поезії Б. Мельничука характерні синтаксичні повтори, що сприяють фольклорній стилізації віршів. Зокрема, такий прийом, на нашу думку, застосовано у вірші «На Покутті у нас, на Покутті»: ***На Покутті у нас***, ***на Покутті***, *Наче лебеді з-над ріки, З хати в хату пливуть нескуті, Шовком вишиті рушники. Спокойвічні, як слово мами, Що влилося з її молоком. …**А під тими, під рушниками** В кожній хаті – Шевченко й Франко* (Мельничук 41).

Повтор виконує важливу функцію текстотворення, що дає змогу розглядати цей стилістичний прийом посутньою характеристикою поетичного ідіолекту Б. Мельничука. Так, у вірші «Бодай стеблиною…» автор репрезентує інтенцію оптативності (бажальності), використовуючи еліптичні конструкції з повторювальною часткою ***бодай***: ***Бодай*** *стеблиною Та в полі спільному,* ***Бодай*** *краплиною Та в морі вільному.* ***Бодай*** *мализною,* ***Бодай*** *піщиною, Лиш би з Вітчизною, Із Батьківщиною!* (Мельничук 56), а в поезії «Хвилина мовчання» таку текстотвірну функцію виконує підмет-словосполучення ***хвилина мовчання***, який повторюється в кожному рядку вірша, напр.: *Хвилина мовчання – То вічне ячання. Хвилина мовчання – То вічне прощання. Хвилина мовчання – То вічне чекання (…) Хвилина мовчання, Хвилина мовчання…* (Мельничук 87).

Текстотвірну функцію виконують особливі слова-скріпи, що їх використано свідомо задля когезії поетичного тексту, формування його цілісності та смислової завершеності. У вірші «Як не зустріну…» повтор дієслова ***летить*** сприяє спаяності поетичного тексту: *Як не зустріну, то хоч вимрію – Оту журавку, що здаля, З напрочуд голубого вирію* ***Летить***, ***летить*** *до журавля.* ***Летить*** *через вітри несхилено, Через тривоги і літа.* ***Летить*** *бентежно і розкрилено, Але ніяк не доліта…* (Мельничук 57). У цьому контексті доречно згадати думку О. Смолинюк, яка вважає повтор «стабільним експресивним засобом міжфразового зв’язку», що виконує текстотвірну функцію. Він створює певне напруження, передає емоційний стан мовця, підсилює функцію повідомлення, дає змогу «виділити основні слова та фрази, підкреслити основну думку, звернути на неї увагу інших співбесідників, підвищити емоційність висловлення» (274).

Поєднання звукових алітерацій та асонансів, лексичних та синтаксичних повторів генерує процес текстотворення в поезії «Не обмини мене…», що вербалізує інтенцію естетичності, створює високу поетичність, пор: *Не обмини мене, Не обмини, А Пригорни мене, А обніми. Ти обніми мене, А не мани. Не обмини мене, не обмини* (Мельничук 59). Власне, такі повтори створюють індивідуально-авторську картину світу. Вони роблять упізнаваним синтаксичний почерк поета. Доречно в цьому аспекті вести мову про категорію індивідуального, що, на переконання Л. Ставицької, «створюється функцією повторюваності й закономірності, яка формує естетичне організувальне ядро кожного ідіостилю. Ця функція нерозривно пов’язана із значущістю певної художньої ідеї, мотиву або шматочка дійсності у структурі авторської моделі об’єктивної дійсності» (62).

Категорію індивідуального в поетичному ідіолекті Б. Мельничука продукують й **афористичні висловлення**, за допомогою яких автор передає свої аксіологічні настанови, метафорично-образне бачення світу, сприйняття тих або тих подій, фактів, картин, образів. Напр.: *Роботи лишилось на вічність. На нігтик лишилось життя* (Мельничук 124); *Бо вічний клич – супроти рожна перти, Бо вічний клич – супроти хвиль пливти!* (Мельничук 140). Конструкції такого зразка експресивні за своєю суттю, вони здійснюють естетичний вплив на адресата поетичного мовлення, формуючи мовостиль письменника.

Саме за допомогою афористичних висловлень письменник успішно вербалізує низку авторських інтенцій – показати красу рідної землі й батьківської хати, вплинути на читача, зацікавити, закликати його до роздумів, спонукати замислитися над одвічними проблемами. Афористичні висловлення з повторами репрезентують широкий інтенційний діапазон, виражаючи прагнення адресанта:

- передати любов до України й підкреслити важливість митця в історії держави, в її успішному поступі: *Пощезають блазні та іуди, Всі, хто їй погибель передрік. Пощезають! А Вкраїна* ***буде****!* ***Буде*** *й завтра, прісно і вовік…* (Мельничук 120);

- закликати до збереження рідної мови як найдорожчого скарбу людини, найважливішого чинника державотворення: *Як найбільше диво пелюсткове, Як найкраще між земних суцвіть,* ***Бережіть****, брати, суцвіття мови, Слово материнське* ***бережіть*** (Мельничук 14);

- представити загальнолюдські істини, непохитне бажання працювати: ***Тільки б*** *відкрутилася неділя Пустотливим листом у траву.* ***Тільки б*** *пережити це безділля, А роботу я переживу* (Мельничук 127);

- відтворити інтимність думок, настроїв, переживань: ***Спинися****,* ***мить****!* ***Спинися****,* ***мить****, Коли кохана обіймає…* (Мельничук 121); ***Ще*** *не такі погані в мене справи,* ***Іще*** *не над, а піді мною трави У сонячнім промінні розкошують,* ***Іще*** *пташки з весняним днем віншують* (Мельничук 191).

Як бачимо, афористичні висловлення створюють емоційно наснажене тло текстової комунікації. Їм властива абстрактна семантика, конденсованість думки, влучність, виразна сугестивність.

Висновки та перспективи досліджень. Експресивність поезії Богдана Мельничука створюють різнорівневі мовні засоби, однак повтор слугує посутнім ідіолектним маркером його поетичної мовотворчості, яскравим емоційно-експресивним засобом світосприйняття, релевантною фігурально-риторичною конструкцією вербалізації світу людських емоцій та почуттів. Як синтаксична експресема – цей стилістично вмотивований маркер експресивності репрезентує розлогий функційний потенціал, вияскравлює глобальні авторські інтенції, формує композиційну стрункість та змістову завершеність поетичного тексту, употужнює динамічність та емоційну наснаженість вірша, сприяє образо- і текстотворенню, вивищує загальнолюдські цінності, що засвідчує

багатогранність і неповторність поетичного ідіолекту Богдана Мельничука. Подальший аналіз комунікативно-інтенційного змісту фігурально-риторичних конструкцій у письменницькому ідіолекті з використанням найновіших методів і методик інтент- і дискурс-аналізу формує перспективу наших наступних наукових студій.

Список використаної літератури

Безпечний, Іван. *Теорія літератури*. Торонто, Канада, Молода Україна, 1984.

Бойко, Надія. «Типи лексичної експресивності в українській літературній мові». *Мовознавство*, № 2–3, 2002, с. 10–21.

Ващенко, Василь. *Мова Тараса Шевченка*. Харків, 1963.

Герман, Костянтин. «Стань, Україно, Україною! Слово про збірку поезій Богдана Мельничука «На ріках олешківських». *Науковий вісник Чернівецького університету*, Слов'янська філологія, вип. 394–398, 2008, с. 71–5.

Єрмоленко, Світлана. *Нариси з української словесності: стилістика та культура мови*. Київ, Довіра, 1999.

Ільницький, Микола. «Дорога й отчий поріг». *Мельничук Б. На ріках олешківських*, Академвидав, 2007, с. 5–6.

Мельничук, Богдан. *На ріках олешківських: поезії*. Київ, Академвидав, 2007.

Мойсієнко, Анатолій. «Повтор як динамізуюча одиниця (на матеріалі поезії Т. Шевченка)». *Українська мова і література в школі*, № 5, 1991, с. 57–61.

Олексенко, Володимир. «Повтор у поетичному мовленні Л. Костенко і В. Симоненка». URL: http://dspace.ksu.ks.ua/handle/123456789/1943.

Ріжко, Руслана. «Функціонально-стилістичні особливості повтору в поетичних текстах кінця XX – початку XXI століття». *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, вип. 10, 2014, с. 220–7.

Смолинюк, Оксана. «Специфіка повторів в емоційному мовленні». *Слов'янський вісник. Серія Філологічні науки,* вип. 7, 2007, с. 271–4.

Ставицька, Леся. «Про характер взаємодії індивідуально-поетичного стилю і літературної мови». *Мовознавство,* № 4, 1986, с. 61–5.

Тараненко, Олександр. «Повтор». *Українська мова: енциклопедія*, за ред. ред. В. М. Русанівського, і О. О. Тараненка. 2-ге вид. Київ, 2004, с. 459.

Фінів, Вікторія. «Лексичний повтор як когезійно-когерентний засіб у художньому тексті». *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*, № 3 (55), 2019, с. 491–9.

Чередниченко, Іван. *Нариси з загальної стилістики сучасної української мови*. Київ, 1962.

References

Bezpechnyi, Ivan. *Teoriia literatury*. Toronto, Kanada, Moloda Ukraina, 1984.

Boyko, Nadiia. "Typy leksychnoi expresyvnosti v ukrainskii literaturnii movi". *Movoznavstvo*, no. 2–3, 2002, pp. 10–21.

Vashchenko, Volodymyr. *Mova Tarasa Shevchenka*. Kharkiv, 1963.

Herman, Kostiantyn. "Stan, Ukraino, Ukrainoiu! Slovo pro zbirku poezii Bohdana Melnychuka 'Na rikakh oleshkivskykh'" *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu, Slovianska filolohiia*, no. 394–398, 2008, pp. 71–5.

Yermolenko, Svitlana. *Narysy z ukrainskoi slovesnosti: stylistyka ta kultura movy*. Kyiv, Dovira, 1999.

Ilnytskiy, Mykola. "Doroha y otchyi porih". *Melnychuk, Bohdan. Na rikakh oleshkivskykh*. Kyiv, Akademvydav, 2007, pp.5–6.

Melnychuk, Bohdan. *Na rikakh oleshkivskykh: poezii.* Kyiv, Akademvydav, 2007.

Moisienko, Anatolii. “Povtor yak dynamizuiucha odynytsia (na materiali poezii T. Shevchenka)”. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, no 5, 1991, pp. 57–61.

Oleksenko, Volodymyr. *Povtor u poetychnomu movlenni L. Kostenko i V. Symonenka*. dspace.ksu.ks.ua/handle/123456789/1943.

Rizhko, Ruslana. “Functional-stylistic features of the repeat in the poetic texts of the late XX – early XXI century”. *Philological Studies. Scientific bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University,* no. 10, 2014, pp. 220–7.

Smolyniuk, Oksana. “Spetsyfika povtoriv v emotsiinomu movlenni”. *Slovianskyi visnyk. Seriia Filolohichni nauky*, no. 7, 2007, pp. 271–4.

Stavytska, Lesia. “Pro kharakter vzaiemodii indyvidualno-poetychnoho styliu i literaturnoi movy”. *Movoznavstvo,* no. 4, 1986, pp. 61–5.

Taranenko, Oleksandr. “Povtor”*. Ukrainska mova: entsyklopediia,* edited by V. M. Rusanivskyi, and O. O. Taranenko. 2nd ed. Kyiv, 2004, p. 459.

Finiv, Viktoriia. “Lexical repetition of a cohesive and coherent tool in an artistic text”. *Precarpathian Bulletin of the Schevchenko Scietnific Society. Word*, 2019, no. 3 (55), pp. 491–9.

Cherednichenko, Ivan. *Narysy z zahalnoi stylistyky suchasnoi ukrainskoi movy*. Kyiv, 1962.

Стаття надійшла до редколегії 21.02.2022